

ZBIGNIEW PULKA^a

UNIWERSALNE PRZESŁANKI PRAWOMOCNOŚCI TWIERDZEŃ INTERPRETACYJNYCH W TEORII WYKŁADNI JERZEGO WRÓBLEWSKIEGO

UNIVERSAL PREMISES FOR THE VALIDITY OF INTERPRETATIVE PROPOSITIONS IN JERZY WROBLEWSKI'S THEORY OF LEGAL INTERPRETATION

The paper analyses Jerzy Wróblewski's theory of legal interpretation, conceived as a theory of rational interpretative activity. Its aim is to show that this theory consists of two elements. The first element is normative in nature: it comprises a set of common interpretative directives. The second element is theoretical in nature: it consists of propositions about the legal norm and the legal system. A non-formal relationship of presupposition exists between these elements. This relationship is understood as justificatory in nature. In the theory in question, both elements claim universal validity within the limits of a legal culture defined by the notion of a civil law system.

Keywords: legal interpretation; rationality; universal validity; interpretative directives; presupposition

W opracowaniu podejmuję próbę analizy teorii wykładni prawa Jerzego Wróblewskiego, postrzeganej jako teoria racjonalnego działania interpretacyjnego. Formułuję tezę, że omawiana teoria wykładni jest próbą identyfikacji przesłanek, których przyjęcie jest koniecznym warunkiem uzasadniającym roszczenie do prawomocności formułowanych w toku wykładni twierdzeń interpretacyjnych. Twierdzę, że w analizowanym przypadku kryteria racjonalności działania interpretacyjnego pomyślane są jako uzasadniające roszczenie do prawomocności uniwersalnej w ramach audytorium określonego przez przyjęcie założeń systemu prawa ustawowego. Inaczej mówiąc, omawiana teoria interpretacji prawniczej zmierza – w mojej opinii – do ujawnienia takich przesłanek prawomocności twierdzeń interpretacyjnych, których spełnienie jest warunkiem koniecznym ich uniwersalnej akceptowalności w ramach wskazanego audytorium. Przy założeniu, że badana teoria wykładni jest wzorcowym przykładem teorii analitycznej, poszukiwanie uniwersalnych przesłanek prawomocności twierdzeń interpretacyjnych można uznać za charakterystyczne dla analitycznego ujęcia interpretacji prawniczej.

Słowa kluczowe: interpretacja prawnicza; racjonalność; uniwersalna prawomocność; dyrektywy interpretacyjne; presupozycja

^a University of Wrocław, Poland / Uniwersytet Wrocławski, Polska
zbigniew.pulka@uwr.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-7829-1088>

I. WYJŚCIOWE ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE

W badaniach nad wykładnią prawa Jerzy Wróblewski (1959, s. 129, 133, 418) deklaruje przyjęcie podejścia opisowo-teoretycznego, które odróżnia od postawy oceniająco-postulatywnej. Przedmiotem podejścia opisowo-teoretycznego jest rzeczywisty przebieg procesów interpretacyjnych, w szczególności w tzw. trudnych przypadkach rozstrzyganych przez Sąd Najwyższy (Wróblewski, 1959, s. 132–133; Opalek i Wróblewski, 1991, s. 277). Zdaniem autora przyjęte podejście badawcze polega między innymi na ujawnieniu elementów wspólnych, które przejawiają się w badanej praktyce interpretacyjnej. Wróblewski określa te elementy jako „wspólne założenia normatywnych teorii wykładni”, które występują w badanej praktyce interpretacyjnej (Opalek i Wróblewski, 1969, s. 266; Wróblewski 1957, s. 408–409). Znaczenie tych elementów jest fundamentalne, ponieważ są to elementy decydujące o obrazie badanych procesów interpretacyjnych. Elementy te są następujące:

A. Punktem wyjścia są założenia dotyczące statusu epistemologicznego wykładni prawa, w kontekście opozycji pomiędzy tworzeniem a stosowaniem prawa. Proces wykładni jest elementem procesu stosowania prawa i jako taki nie może być pojmowany jako proces prawotwórczy. W konsekwencji ustalanie znaczenia normy nie może być postrzegane jako proces nadawania znaczenia normie przez interpretatora. Pogląd przeciwny, zgodnie z którym to interpretator nadaje znaczenie normie, Wróblewski określa mianem „nihilizmu prawnego” (1959, s. 189–191, 1990b, s. 111–112). W omawianej teorii wykładni prawa znaczenie normy jest konsekwentnie postrzegane jako zawsze, przynajmniej w pewnym stopniu, niezależne od interpretatora (Lang i in., 1986, s. 437; Opalek i Wróblewski, 1969, s. 266; Wróblewski, 1959, s. 189–191, 408–409, 1990b, s. 52–55). Jest tak, ponieważ znaczenie normy jest zawsze określone przez mniej lub bardziej zobiektywizowane reguły interpretacji kulturowej tekstu prawnego postrzeganego jako przedmiot kulturowy. Reguły te mają postać dwojaką. Po pierwsze, są to dyrektywy sensu języka prawnego jako rejestru języka potocznego (Opalek i Wróblewski, 1991, s. 149; Wróblewski, 1990b, s. 18). Reguły te są wystarczające dla określenia znaczenia normy w uznawanej za standardową sytuacji tzw. bezpośredniego rozumienia normy (sytuacja izomorfii), w której wykładnia jest po prostu zbędna (Lang i in., 1986, s. 439). Po drugie, są to szczególne dyrektywy interpretacyjne, których zastosowanie jest konieczne w tzw. trudnych przypadkach, określanych jako sytuacja wykładni (Lang i in., 1986, s. 439). O sytuacji wykładni mówimy wtedy, gdy z uwagi na nieostrość zakresową języka prawnego jako rejestru języka potocznego, posłużenie się dyrektywami sensu tego języka jest niewystarczające dla określenia znaczenia normy w danym konkretnym przypadku jej zastosowania do kwalifikacji prawnej określonego stanu faktycznego. Wówczas konieczna jest wykładnia prawa, która polega na pośrednim rozumieniu tekstu prawnego, uzyskiwanym przez zastosowanie dyrektyw interpretacyjnych (Wróblewski 1988b, s. 117).

Powyższe założenia nie oznaczają jednak przyjęcia pozytywistycznego poglądu nadającego wykładni prawa status procesu poznawczego. Wróblewski (1990c) stwierdza wyraźnie: „wykładnia prawa rozumiana jako przypisywanie tekstowi określonego znaczenia przy pomocy dyrektyw interpretacyjnych (heureza) lub na podstawie dyrektyw interpretacyjnych (uzasadnienie) nie jest zabiegiem poznawczym. Znaczenie normy jest bowiem zrelatywizowane do języka, w którym jest ona sformułowana i/lub do sytuacji jej użycia w dyskursie” (s. 40). Ponadto ważną przesłanką uzasadniającą odmowę przyznania wykładni statusu czynności poznawczej, jest fakt, że: „W wielu przypadkach wybór tych dyrektyw oraz sposób posługiwania się nimi zależy od wartościowania, które również w dyskursie dogmatycznoprawnym przesądza o powstaniu wątpliwości interpretacyjnych” (s. 40). W konsekwencji ustalanie znaczenia normy, które przynajmniej częściowo jest niezależne od interpretatora, nie jest ani czynnością twórczą polegającą na nadawaniu znaczenia tekstowi prawnemu (nihilizm prawny), ani też nie jest czynnością wyłącznie odtwórczą (poznawczą) polegającą na odczytaniu obiektywnie istniejącego znaczenia zakodowanego w tekście prawnym (Stambulski, 2020, s. 148–150).

B. Proces wykładni prawa jest procesem racjonalnym ze względu na zastosowane dyrektywy interpretacyjne pojmowane jako reguły rozumowania interpretacyjnego. Teza ta jest różnie formułowana w omawianej teorii. Warto wskazać na dwie jej wersje. Wersja pierwsza brzmi: „Proces wykładni da się zracjonalizować przez wskazanie dyrektyw wykładni, na których interpretator się opiera, czy też które uzasadniają podjętą decyzję interpretacyjną” (Opalek i Wróblewski, 1969, s. 266). W wersji drugiej: „Prawidłowość wykładni jest ustalana ze względu na założone dyrektywy interpretacyjne pierwszego i drugiego stopnia, które formułuje przyjęta przez interpretatora normatywna teoria wykładni (Wróblewski, 1959, s. 409). Zdaniem Wróblewskiego dyrektywy różnych normatywnych teorii wykładni są ze sobą porównywalne (Opalek i Wróblewski 1969, s. 266). Teza o porównywalności dyrektyw ma znaczenie szczególne, ponieważ jest podstawą wyróżnienia dyrektyw wspólnych dla różnych normatywnych teorii wykładni. W szczególności chodzi o dyrektywy wspólne dla dynamicznych oraz statycznych normatywnych teorii (ideologii) wykładni. Są to dyrektywy w tym sensie neutralne aksjologicznie, że ich wybór nie jest przesądzony przez preferowanie wartości statycznych (np. stałość prawa) lub dynamicznych (np. efektywność prawa).

Teza o istnieniu takich dyrektyw, określanych jako „W-dyrektywy interpretacyjne” (dyrektywy wspólne dla różnych normatywnych teorii wykładni) lub w innej wersji jako „powszechnie dyrektywy interpretacyjne” (dyrektywy powszechnie akceptowane), jest szczególnie ważna dla obrazu procesu interpretacyjnego w omawianej teorii wykładni prawa (Wróblewski, 1988a, s. 128, 1990b, s. 79). W wersji pierwotnej dyrektywy te są uznawane za określające „rzeczywiste znaczenie normy” (Wróblewski, 1959, s. 416). Takie określenie może sugerować, że wykładnia jest procesem poznawczym, co jest nie do pogodzenia z odrzuceniem przypisywanego pozytywizmowi poglądu uznającego wykładnię za zespół czynności poznawczych prowadzących do ujawnienia

obiektywnie istniejącego znaczenia określonego przez twórcę tekstu prawnego. Dlatego w wersjach późniejszych pojęcie powszechnie akceptowanych dyrektyw interpretacyjnych nie jest już wiązane z pojęciem „rzeczywistego znaczenia normy”. Niemniej jednak we wszystkich wersjach omawianej teorii status tych dyrektyw jest szczególnie, czy też szczególnie wyróżniony, jako podstawowe kryterium racjonalności procesu interpretacyjnego. Wskazuje na to już choćby fakt, że posłużenie się dyrektywami, których wybór nie jest aksjologicznie neutralny z punktu widzenia wartości statycznych lub dynamicznych, jest dopuszczalny, co do zasady wówczas, gdy posłużenie się „W-dyrektywami interpretacyjnymi” jest niewystarczające dla osiągnięcia poziomu jasności kwalifikacyjnej tekstu prawnego, który jest konieczny dla potrzeb rozstrzygnięcia w danej konkretnej sytuacji decyzyjnej. Co więcej, Wróblewski dopuszcza możliwość uznania za wykładnię *contra legem* wynik interpretacji, który jest sprzeczny z wynikiem uzyskanym na podstawie zastosowania „W-dyrektyw interpretacyjnych” (Opalek i Wróblewski, 1969, s. 272; Wróblewski, 1961a, s. 623).

Warto również podkreślić, że o wyróżnionym statusie „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych” przesądzają przesłanki zarówno poznawcze (epistemiczne), jak i wartościujące (aksjologiczne). W pierwszym przypadku obecność tych dyrektyw jako reguł rozumowania interpretacyjnego jest przesądzona przez poznanie obiektywnych właściwości języka prawnego (bycie rejestrem języka potocznego i wiążąca się z tym nieostrość zakresowa poszczególnych wyrażen) oraz przez poznanie właściwości systemu prawa (niesprzeczność i zupełność). W drugim przypadku dyrektywy te, jakkolwiek są neutralne z punktu widzenia wartości statycznych i dynamicznych, to jednak – zdaniem Wróblewskiego – ich przyjęcie może być uznane za wyraz kompromisu między wartościami wyższego rzędu, takimi jak praworządność rozumiana jako zasada ścisłego przestrzegania prawa i sprawiedliwość formalna rozumiana jako zasada nakazująca podobne traktowanie podobnych przypadków (Opalek i Wróblewski, 1969, s. 266; Wróblewski, 1988b, s. 153). Nie ulega wątpliwości, że na gruncie omawianej teorii wykładni prawa posłużenie się przez interpretatora „powszechnymi dyrektywami interpretacyjnymi” jest warunkiem koniecznym uzasadniającym roszczenie twierdzenia interpretacyjnego do uniwersalistycznie pojmowanej prawomocności.

II. PRAGMATYCZNE UJĘCIE WYKŁADNI PRAWA

W omawianej teorii wykładni prawa, zgodnie z definicją wykładni w znaczeniu ścisłym (*interpretatio sensu stricto*), interpretacja prawnicza jest podejmowana w sytuacji braku jasności tekstu prawnego (Wróblewski, 1990b, s. 58). Przy założeniu, że model wykładni operatywnej zakłada pragmatyczne ujmowanie procesu interpretacyjnego, o jasności lub niejasności tekstu prawnego możemy orzec tylko w danym przypadku użycia tego tekstu do kwalifikacji prawnej konkretnego stanu faktycznego. Pragmatyczne pojmowanie

wykładni zakłada sytuacyjne ujmowanie stanu jasności lub niejasności tekstu prawnego. Użyty w odniesieniu do stanu faktycznego S1 tekst prawny może być jasny, ten sam tekst może być niejasny, jeżeli zostanie użyty w odniesieniu do stanu faktycznego S2. W konsekwencji podstawową przyczyną wykładni prawa jest brak „jasności kwalifikacyjnej” tekstu prawnego (Opalek i Wróblewski, 1991, s. 255–256; Wróblewski, 1988a, s. 6). Jest to sytuacja, w której podmiot stosujący prawo ma wątpliwości, jak nazwać dany stan faktyczny, używając wyrażen występujących w języku prawnym.

W ujęciu pragmatycznym wykładnia prawa jako element procesu stosowania prawa, podejmowana jest wówczas, gdy występuje tak pojmowany stan braku jasności kwalifikacyjnej tekstu prawnego. Jest to tzw. sytuacja wykładni, w której podmiot stosujący prawo, odwołując się do reguł semantycznych języka prawnego, ma wątpliwości, czy rozpatrywany przypadek należy do zakresu nazwy lub wyrażenia językowego, które uznał za podstawę jego kwalifikacji prawnej. Jest to sytuacja, w której „bezpośrednie rozumienie normy” jest niewystarczające dla rozstrzygnięcia tych wątpliwości. Wówczas konieczna jest wykładnia, która polega na zastosowaniu dyrektyw interpretacyjnych (Lang i in., 1986, s. 439; Wróblewski, 1988a, s. 5). Inaczej mówiąc, wykładnia polega na pośrednim rozumieniu tekstu, tzn. takim, które jest zapośredniczone przez zastosowanie dyrektyw interpretacyjnych. Warto podkreślić, że w ujęciu pragmatycznym wykładnia prawa zmierza do uzyskania tylko takiego poziomu jasności interpretowanego tekstu, który jest niezbędny do dokonania kwalifikacji prawnej konkretnego stanu faktycznego. Oznacza to, że wykładni należy zaprzestać w momencie, w którym interpretator uznał, że osiągnął już stan jasności kwalifikacyjnej, który pozwala mu na dokonanie kwalifikacji prawnej rozpatrywanego stanu faktycznego. W konsekwencji w ramach modelu wykładni operatywnej możemy wyróżnić trzy warianty procesu interpretacyjnego, w zależności od tego, w którym momencie uzyskujemy stan pragmatycznie (sytuacyjnie) pojmowanej jasności kwalifikacyjnej tekstu prawnego, uznanego przez interpretatora za podstawę rozstrzygnięcia konkretnego przypadku. Warianty te są autorską interpretacją modelu wykładni operatywnej, przedstawionego w pracach Wróblewskiego (Lang i in., 1986, s. 437–440; Opalek i Wróblewski, 1969, s. 233–234; Wróblewski, 1988b, s. 117–123, 1990b, s. 76–78).

III. WARIANTY MODELU WYKŁADNI OPERATYWNEJ

Wariant I

1. Interpretator stwierdza występowanie sytuacji wykładni, tzn. stwierdza, że w danej, konkretnej sytuacji decyzyjnej tekst prawny jest niejasny z przyczyn językowych, systemowych lub funkcjonalnych. Wówczas może rozpocząć wykładnię zgodnie z dyrektywą *clara non sunt interpretanda* jako dyrektywą procedury II stopnia określającą moment początkowy wykładni (Wróblewski,

1988a, s. 12). Jest tak, ponieważ w danej, konkretnej sytuacji decyzyjnej *lex clara non est*. Zwróćmy uwagę, że wskazana dyrektywa procedury określająca moment początkowy wykładni wynika analitycznie z definicji wykładni, zgodnie z którą: „Wykładnia prawa *sensu stricto* polega na ustaleniu znaczenia budzącego wątpliwości tekstu prawnego (Wróblewski, 1990b, s. 58)”.

2. Interpretator stosuje jeden rodzaj dyrektyw interpretacyjnych I stopnia, których wybór determinuje rodzaj niejasności tekstu prawnego. Przykładowo, jeżeli powodem wykładni są niejasności natury językowej w postaci nieostrości zakresowej danego terminu, to wówczas należy zastosować dyrektywy językowe wykładni. Jeżeli po zastosowaniu jednego rodzaju dyrektyw interpretacyjnych interpretator uzyskuje wystarczający poziom jasności kwalifikacyjnej tekstu prawnego, to wówczas należy zakończyć wykładnię zgodnie z dyrektywą *interpretatio cessat in claris*, która w tym przypadku jest dyrektywą procedury II stopnia określającą moment końcowy wykładni (Wróblewski, 1988a, s. 12–13).

3. Interpretator podejmuje decyzję interpretacyjną polegającą na sformułowaniu twierdzenia interpretacyjnego: Norma N ma znaczenie Z na mocy zastosowanych dyrektyw interpretacyjnych D1,D2,D3...Dn, oraz ocen O1,O2,O3...On, których dokonanie wiąże się z zastosowaniem wskazanych dyrektyw interpretacyjnych (Wróblewski, 1988b, s. 123, 166–168, 1990b, s. 114).

Wariant II

1. Interpretator stwierdza sytuację wykładni.

2. Interpretator stosuje różne dyrektywy interpretacyjne I stopnia (językowe, systemowe, funkcjonalne) zgodnie z dyrektywą procedury II stopnia, która określa kolejność ich stosowania. Standardowo przyjmowana jest dyrektywa procedury, zgodnie z którą najpierw należy zastosować dyrektywy językowe, następnie dyrektywy systemowe, a na końcu dyrektywy funkcjonalne. Interpretator stosuje różne dyrektywy I stopnia, ponieważ zastosowanie dyrektyw jednego typu (np. językowych) jest niewystarczające dla osiągnięcia poziomu jasności tekstu dostatecznego dla potrzeb rozstrzygnięcia.

3. Interpretator porównuje wynik zastosowania różnych dyrektyw interpretacyjnych I stopnia. Jeżeli wyniki te są zbieżne, to można podjąć decyzję interpretacyjną.

4. Interpretator podejmuje decyzję interpretacyjną polegającą na sformułowaniu twierdzenia interpretacyjnego o podanej postaci.

Wariant III

1. Interpretator stwierdza sytuację wykładni.

2. Interpretator stosuje różne dyrektywy I stopnia.

3. Interpretator porównuje wyniki zastosowania dyrektyw I stopnia. Jeżeli wyniki te są rozbieżne, czyli występują różne znaczenia normy po zastosowaniu dyrektyw językowych, systemowych lub funkcjonalnych, to wówczas należy zastosować dyrektywy preferencji II stopnia określone przez przyjętą ideologię wykładni, np. statyczną lub dynamiczną.

4. Interpretator stosuje dyrektywy preferencji II stopnia, które wskazują, czy należy preferować wynik wykładni językowej, systemowej lub funkcjonalnej.

5. Interpretator podejmuje decyzję interpretacyjną polegającą na sformułowaniu twierdzenia interpretacyjnego o podanej postaci.

Warto zwrócić uwagę, że w omawianej teorii wykładni prawa integralnym elementem modelu wykładni operatywnej jest zestaw „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych” (Wróblewski, 1990b, s. 76). Wskazuje to na fakt, że stosowanie tych dyrektyw jako reguł rozumowania interpretacyjnego jest uznawane za podstawowy warunek racjonalności procesu interpretacyjnego, zarówno w wymiarze heurystycznym, jak i uzasadniającym (Wróblewski, 1961b, s. 107). Dzięki stosowaniu dyrektyw interpretacyjnych, postrzeganych jako reguły rozumowania interpretacyjnego, proces interpretacji może być określany jako „droga rozumu” lub też jako „strategia logiki” (Wróblewski, 1990d, s. 8). Oznacza to, że stosowanie tych dyrektyw z jednej strony wyznacza racjonalną drogę dojścia do decyzji interpretacyjnej, z drugiej – wyznacza racjonalne jej uzasadnienie. Można zatem przyjąć, że na gruncie omawianej teorii interpretacji prawniczej proponowany zestaw „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych” wyznacza paradygmat wykładni prawa jako procesu racjonalnego (Gizbert-Studnicki, 1986, s. 89–90).

Przedstawiona analiza modelu wykładni operatywnej ujawnia dwa aspekty racjonalności procesu interpretacyjnego, którego zakres wyznacza pragmatyczne pojmowanie wykładni prawa. Aspekt pierwszy to racjonalność samego procesu interpretacyjnego (racjonalność w aspekcie pragmatycznym). Aspekt drugi to racjonalność efektu tego procesu w postaci decyzji interpretacyjnej (racjonalność w aspekcie apragmatycznym).

W kwestii pierwszej warto zwrócić uwagę, że z analizy modelu wykładni operatywnej wynika, że wykładnia jest procesem racjonalnym, ponieważ jest uporządkowaną sekwencją działań interpretatora, w której działanie D1 jest warunkiem koniecznym zrealizowania działania D2 (np. stwierdzenie niejasności tekstu jest warunkiem koniecznym podjęcia wykładni, stwierdzenie rozbieżności wynikających z zastosowanie dyrektyw I stopnia jest warunkiem koniecznym zastosowania dyrektyw preferencji itp.). W tym sensie możemy mówić o systematyce procesu interpretacyjnego, gdzie termin „systematyka” oznacza relację warunkowania poszczególnych stadiów działania interpretatora. Przy takim założeniu można powiedzieć, że wykładnia prawa jest procesem racjonalnym, ponieważ podlega określonej systematyce jako uporządkowana sekwencja działań interpretatora, w której określone czynności nie są podejmowane dowolnie, lecz są uzasadnione jako konsekwencja (następstwo) podjęcia wcześniejszych czynności.

W kwestii drugiej zwróćmy uwagę, że o racjonalności decyzji interpretacyjnej mającej wskazaną postać twierdzenia interpretacyjnego możemy mówić ze względu na przesłanki uzasadniające jej podjęcie. Jak wskazuje podana formuła twierdzenia interpretacyjnego, tymi przesłankami są zastosowane dyrektywy interpretacyjne I i II stopnia oraz wartości (oceny), z którymi wiąże się stosowanie tych dyrektyw. A zatem prawomocność (akceptowalność) oraz

racjonalność (uzasadnialność) decyzji interpretacyjnej w dyskursie prawniczym mają charakter relatywny (względny), ponieważ są pochodną akceptowalności przez audytorium prowadzące dyskurs, przesłanek uzasadniających jej podjęcie w postaci argumentów o charakterze normatywnym (dyrektywy interpretacyjne) i wartościującym (wypowiedzi oceniające). Mamy tu zatem do czynienia z prawomocnością (racjonalnością) o charakterze retoryczno-topicznym, typową dla dyskursu praktycznego, w którym prawomocność (akceptowalność) formułowanych twierdzeń jest zrelatywizowana do przyjętych argumentów o charakterze normatywnym i oceniającym, uzasadniających formułowane twierdzenie praktyczne (Morawski, 1988, s. 53–55; Wróblewski, 1988b, s. 157–166, 270–271, 279, 289, 1983a, s. 236, 1980, s. 13, 20, 24).

Jak z tego wynika, kluczowe znaczenie dla pojmowania racjonalności wykładni w omawianym aspekcie ma charakterystyka relacji uzasadnienia, jaka występuje pomiędzy przesłankami decyzji a decyzją mającą postać twierdzenia interpretacyjnego. Z uwagi na poziom uwikłania aksjologicznego wykładni prawa nie jest to relacja wynikania logicznego, jeżeli przyjąć, że przez „logikę” rozumiemy posługiwanie się regułami inferencyjnymi, które nie zakładają ocen (Wróblewski, 1984a, s. 95). Jest to zatem pozalogiczna relacja argumentacyjna, która polega na wskazywaniu argumentów uzasadniających lub też usprawiedliwiających podjętą decyzję. Relacja ta spełniać musi jednak pewne wymogi formalne określone przez zasadę niesprzeczności procesu interpretacyjnego. Zgodnie z tą zasadą spójność argumentacji wymaga, aby argumenty zastosowane do uzasadnienia danego twierdzenia interpretacyjnego nie mogły być jednocześnie użyte do uzasadnienia odmiennych twierdzeń interpretacyjnych, w szczególności takich, które są sprzeczne z twierdzeniem proponowanym jako wynik procesu interpretacji (Wróblewski, 1987, s. 151–152, 153, 1988b, s. 160–161). Można przyjąć, że tak pojmowana spójność argumentacji uzasadniającej jest elementem pojęcia racjonalności wewnętrznej, zgodnie z którym racjonalność działania jest zredukowana do jego uzasadnialności przesłankami akceptowanymi przez podmiot podejmujący działanie (Wróblewski, 1985, s. 60–62, 1987, s. 156). Można również przyjąć, że tak pojmowana racjonalność wewnętrzna jest kategorią języka dyskursu praktycznego, której przyjęcie ostatecznie uzasadniają fakty społeczno-kulturowe w postaci akceptowanej formy życia (Wróblewski, 1987, s. 153). Nadaje to racjonalności wewnętrznej wymiar uniwersalnej ważności w dyskursie praktycznym. Oznacza to, że uniwersalnym kryterium prawomocności decyzji interpretacyjnej jest wskazanie przesłanek uzasadniających tę decyzję zgodnie z określoną powyżej zasadą niesprzeczności rozumowania interpretacyjnego.

W przypadku omawianej teorii to jednak nie kryteria formalne są rozstrzygające dla uznania prawomocności twierdzeń interpretacyjnych, lecz pozaformalne przesłanki decydujące o akceptacji i zastosowaniu określonych argumentów normatywnych (dyrektyw interpretacyjnych). Te pozaformalne przesłanki tworzą twierdzenia teoretyczne dotyczące pojmowania zjawisk prawnych takich jak norma prawa czy system prawa, które w dyskursie prawniczym mogą funkcjonować w charakterze presupozycji uzasadniających akceptację i stosowanie proponowanego zestawu „powszechnych dyrek-

tyw interpretacyjnych”. Jest kwestią dyskusyjną, czy te pozaformalne przesłanki mogą pretendować do statusu twierdzeń teoretycznych, a więc takich, które podlegają weryfikacji, czy też mają charakter twierdzeń filozoficznych, w szczególności takich, które stanowią określone rozstrzygnięcia z zakresu ontologii prawa. Jednak bez względu na rozstrzygnięcie powyższej kwestii, w przypadku omawianej teorii wykładni, presupozycje te są postrzegane jako konieczne i uniwersalne przesłanki uzasadniające akceptację i stosowanie określonych dyrektyw interpretacyjnych, a co za tym idzie, jako konieczne i uniwersalne warunki prawomocności formułowanych twierdzeń interpretacyjnych. W takim ujęciu racjonalności mamy do czynienia z racjonalnością zewnętrzną (materialną), zgodnie z którą podmiot jest racjonalny, jeżeli działa zgodnie z przesłankami akceptowanymi przez podmiot zewnętrzny wobec podmiotu formułującego twierdzenie interpretacyjne. Pojęcie racjonalności zewnętrznej wykracza poza wykazanie istnienia samej relacji uzasadnienia i wymaga wskazania racji uzasadniających przesłanki, z którymi związane jest twierdzenie interpretacyjne. Zgodnie z pojęciem racjonalności zewnętrznej decyzja racjonalna to decyzja uzasadniona przez dobre racje, czyli dobrze uzasadnione przesłanki, które z tego względu zasługują na akceptację przez mniej lub bardziej uniwersalne audytorium. Zwróćmy uwagę, że o ile kryteria racjonalności wewnętrznej, zredukowane do niesprzeczności argumentacji, określone są przez pojęcie racjonalności zakodowane w języku dyskursu praktycznego, o tyle wskazywane kryteria racjonalności zewnętrznej, określone są przez omawianą teorię jako twierdzenia na temat zjawisk prawnych, które jako presupozycje określonych dyrektyw interpretacyjnych stanowić mają dobre racje uzasadniające ich zastosowanie w procesie wykładni operatywnej (Wróblewski, 1983a, s. 234, 1984b, s. 254–255, 1987, s. 136–137, 1990a, s. 103, 112–113).

IV. POZIOM UZASADNIENIA DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH (POZIOM PRESUPOZYCJI)

Analizując presupozycje prawniczych rozumowań interpretacyjnych, Wróblewski (1986) przyjmuje pragmatyczne pojęcie presupozycji, zgodnie z którym: „X jest presupozycją Y wtedy i tylko wtedy, gdy uznanie X jest warunkiem koniecznym i dostatecznym tego, że Y i negacja Y mają sens pragmatyczny w danym dyskursie” (s. 8). Z kolei definiując pojęcie sensu pragmatycznego, Wróblewski przyjmuje, że dany zwrot językowy ma sens pragmatyczny, jeżeli zwrot ten lub jego negacja może być uzasadniony w danym dyskursie (s. 8). Wynika z tego, że relacja presupozycji jest relacją uzasadnienia, zgodnie z którą sformułowana w danym dyskursie wypowiedź językowa presuponuje inną wypowiedź językową, jeżeli ta druga wypowiedź stanowi, lub może stanowić, uzasadnienie tej pierwszej. W przypadku omawianej teorii wykładni określone dyrektywy interpretacyjne (wypowiedzi normatywne) presuponują określone twierdzenia teoretyczne czy też filozoficzne o prawie, które w dyskursie

interpretacyjnym mogą być wykorzystane jako uzasadnienie ich zastosowania. W konsekwencji argumentacyjne uzasadnienie zastosowania określonej dyrektywy interpretacyjnej miałoby polegać na wykazaniu, że zastosowanie tej dyrektywy jest następstwem akceptacji określonej wiedzy o prawie. Chodzi o wykazanie, że zastosowanie danej dyrektywy nie jest wynikiem arbitralnej decyzji interpretatora, lecz stanowi konieczne następstwo akceptacji określonej wiedzy o prawie, w szczególności wiedzy teoretycznej, a więc takiej, która podlega weryfikacji. Jeżeli poszukujemy odpowiedzi na pytanie, jaki obraz zjawisk prawnych w omawianej teorii presuponują „powszechnie dyrektywy interpretacyjne”, to wówczas poszukujemy twierdzeń, które na gruncie tej teorii stanowią uzasadnienie proponowanego zestawu „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych”. Mówiąc o uzasadnieniu, w którym akceptacja jednej wypowiedzi językowej jest następstwem akceptacji innej wypowiedzi językowej, mamy na myśli pozaformalną relację o charakterze argumentacyjnym, ponieważ na gruncie przyjmowanego w omawianej teorii stanowiska nonkognitywizmu ze zdań w sensie logicznym (wiedza teoretyczna) nie mogą logicznie wynikać wypowiedzi normatywne (dyrektywy interpretacyjne; Opalek i Wróblewski, 1991, s. 111; Wróblewski, 1959, s. 63, 73, 75, 1973, s. 27–29, 42–44, 1989a, s. 246–247, 1988b, s. 161–166, 1990, s. 28).

Poszukując odpowiedzi na powyższe pytanie, zwróćmy uwagę na charakterystyczny układ „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych”. W każdej wersji proponowanego zestawu tych dyrektyw zestaw ten otwiera dyrektywa określana jako „domniemanie języka potocznego”, natomiast pozostałe dyrektywy związane są z założeniem (presupozycją) systemowości prawa (Wróblewski, 1990b, s. 79–88). Taki układ dyrektyw wyznacza podstawowy schemat procesu interpretacyjnego. W tym schemacie interpretator, poszukując odpowiedniego poziomu jasności kwalifikacyjnej tekstu prawnego, powinien poruszać się w polu semantycznym, które tworzą znaczenia określone przez język normy prawnej, kierując się założeniem systemowości prawa. Taki układ procesu interpretacyjnego wyznacza dwa podstawowe elementy wiedzy decydujące o obrazie zjawisk prawnych, które w dyskursie interpretacyjnym mogą funkcjonować w charakterze presupozycji uzasadniających posłużenie się określonymi dyrektywami interpretacyjnymi: A) wiedza o normie prawnej jako wypowiedzi sformułowanej w określonym języku, która uzasadnia domniemanie języka potocznego; B) wiedza o systemie prawa, która uzasadnia zdecydowaną większość pozostałych „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych”.

Ad A. Warto wskazać na następujące elementy wiedzy o normie, jakie występują na gruncie omawianej teorii: (1) norma jest wypowiedzią sformułowaną w języku prawnym, który jest rejestrem języka potocznego, (2) znaczenie normy w postaci wzoru powinnego zachowania jest zawsze, przynajmniej w pewnym stopniu, niezależne od interpretatora, (3) język prawny jako rejestr języka potocznego charakteryzuje się nieostrością zakresową, tzn. jest językiem nieostrym. Do elementów (1) i (2) odwołuje się presupozycja, zgodnie z którą: „pewne cechy języka prawnego są doniosłe dla znaczenia reguł prawnych w nich sformułowanych” (Wróblewski, 1986, s. 15). Z kolei do elementu

(3) odwołuje się presupozycja: „istnieją przypadki stosowania reguły prawnej, w których jest niemożliwe ustalenie jej znaczenia na podstawie semantycznych reguł języka, w jakim jest ona sformułowana” (Wróblewski, 1986, s. 15).

Ad A1. W omawianej teorii wykładni prawa, norma prawna jest sformułowana w języku prawnym, który jest uznawany za rejestr języka potocznego (Opalek i Wróblewski, 1991, s. 149; Wróblewski, 1990b, s. 19). Według Tomasz Giszbert-Studnickiego (1986, s. 41) rejestr jest odmianą języka wyznaczoną sytuacyjnie, tzn. stosowaną w zależności od sytuacji, w jakiej dokonywany jest akt mowy. W takim ujęciu język prawny jest pewnym (formalnym) wariantem stylowym języka potocznego. W omawianej teorii wykładni prawa podstawowe znaczenie ma założenie, że odrębności języka prawnego jako rejestru języka potocznego są na tyle nieznaczne, że w standardowych przypadkach użycia tego języka w procesie stosowania prawa istnieje możliwość ustalenia jego znaczenia w drodze bezpośredniego rozumienia, tzn. bez przeprowadzania wykładni (Wróblewski, 1959, s. 115–119, 1990b, s. 58). Natomiast w sytuacji wykładni traktowanej jako „trudny przypadek” takie postrzeganie języka prawnego uzasadnia, określony przez domniemanie języka potocznego, nakaz poszukiwania znaczenia w ramach dopuszczalnego znaczenia leksykalnego określonego przez dyrektywy sensu naturalnego języka etnicznego, w którym sformułowany jest tekst prawny. Zgodnie z domniemaniem języka potocznego odstępstwo od tego nakazu nie może być arbitralne, lecz musi być uzasadnione przez interpretatora przez wskazanie ważnych racji (Wróblewski, 1959, s. 245, 1990b, s. 79). Jeśli przyjąć, że odstępstwo od znaczenia potocznego polega na zaliczeniu do zakresu nazwy lub wyrażenia językowego takich elementów rzeczywistości, które w języku potocznym znajdują się poza tym zakresem, to wówczas taką racją może być: definicja legalna, znaczenie określone przez język prawniczy (doktryna i orzecznictwo) lub określenie znaczenia w specjalistycznym języku danej dziedziny nauki i praktyki społecznej (np. język medycyny). Przykładem może być definicja terminu „broń palna”, która znajduje się w art. 5 pkt 1 ustawy o broni i amunicji¹, zgodnie z którą za broń palną należy uznać „gotowe lub obrobione istotne części broni”. Jest kwestią do dyskusji, czy wskazane racje uzasadniające odstępstwo od znaczenia potocznego należy uznać za tworzące katalog zamknięty czy też nie. Niezależnie od rozstrzygnięcia tej kwestii, domniemanie języka potocznego należy uznać za wyraźne opowiedzenie się za ideą prawa zrozumiałego dla każdego tzw. adresata powszechnego (Wróblewski, 1989b, s. 109). Uznanie domniemania języka potocznego za dyrektywę określającą podstawowe ramy dopuszczalnej swobody działania interpretatora jest związane z faktem, że w omawianym paradygmacie wykładni prawa język prawny jako rejestr języka potocznego jest konsekwentnie postrzegany jako medium komunikacji pomiędzy prawodawcą a adresatami prawa (Wróblewski, 1990b, s. 52–55).

¹ Ustawa z 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz. U. 1999, Nr 52, poz. 549.

Ad A2. W omawianej teorii wykładni prawa teza, że znaczenie normy w postaci wzoru powinnego zachowania się jest zawsze, przynajmniej w pewnym stopniu, niezależne od interpretatora, jest konsekwencją przyjęcia dyrektywnej koncepcji języka prawnego. Odwołując się do teorii Kazimierza Ajdukiewicza (1985, s. 129–130), Jerzy Wróblewski (1959, s. 16–20) przyjmuje, że znaczenie normy wyznaczają właściwe dla języka prawnego dyrektywy sensu. Ponieważ język prawny jest rejestrem języka potocznego, w obu odmianach języka występują podobne dyrektywy sensu. Ajdukiewicz (1985, s. 154–157) wyróżnia trzy typy dyrektyw sensu, jakie można zidentyfikować w języku naturalnym: aksjomatyczne, dedukcyjne i empiryczne. Dyrektywy te przejawiają swoje istnienie poprzez uznawanie zdań w praktyce językowej, w następstwie przyjęcia określonych aksjomatów znaczeniowych, np. dotyczących znaczenia tzw. stałych logicznych (dyrektywy aksjomatyczne), uznania innego zdania za prawdziwe (dyrektywy dedukcyjne) lub zaistnienia określonych faktów empirycznych (dyrektywy empiryczne). W dwóch pierwszych przypadkach uznanie zdania jest koniecznością analityczną, tzn. logiczno-językową. W trzecim przypadku uznanie zdania jest koniecznością empiryczną związaną z zaistnieniem określonych przesłanek empirycznych. Te trzy typy dyrektyw sensu stosują się do zdań w sensie logicznym. Stosowanie tych dyrektyw jest zobiektywizowane na gruncie danego języka naturalnego, ponieważ jest elementem społecznej praktyki językowej. W konsekwencji stosowanie się do tych dyrektyw jest w znacznym stopniu niezależne od subiektywnych preferencji użytkowników danego języka naturalnego.

Zdaniem Wróblewskiego (1959, s. 20) dyrektywy sensu, które stosują się do zdań w sensie logicznym nie są wystarczające dla określenia sensu norm, które na gruncie przyjętego nonkognitywizmu nie są prawdziwe lub fałszywe. Dlatego w odniesieniu do norm proponuje on przyjęcie koncepcji normatywnej dyrektywy sensu, która odwołuje się do pojęcia spełnienia normy. Normatywna dyrektywa sensu nakazuje uznanie normy za spełnioną, gdy: „w określonych warunkach określona osoba zachowa się w wyznaczony przez normę sposób” (s. 20). Zwróćmy jednak uwagę, że posługiwanie się normatywną dyrektywą sensu nie jest autonomiczne wobec dyrektyw wyróżnionych w odniesieniu do zdań. Jest tak, ponieważ uznanie normy za spełnioną zakłada uznanie zdania stwierdzającego spełnienie normy w danych konkretnych okolicznościach. W konsekwencji uznanie normy za spełnioną jest koniecznością analityczną w przypadku zastosowania aksjomatycznych lub dedukcyjnych dyrektyw sensu lub koniecznością empiryczną, gdy uznanie normy za spełnioną angażuje zastosowanie dyrektyw empirycznych. Rzecz jasna w danym konkretnym przypadku uznanie normy za spełnioną może być następstwem zastosowania wszystkich trzech typów dyrektyw sensu wyróżnionych przez Ajdukiewicza.

Jan Woleński (1985b, s. 192) określa koncepcję języka Kazimierza Ajdukiewicza jako „autonomiczną koncepcję języka”. To określenie wskazywać ma na fakt, że Ajdukiewicz traktuje język jako twór zobiektywizowany i w znacznej mierze istniejący niezależnie od działań jego użytkowników. Woleński (1985a, s. 192, 1985b, s. 298–299) wskazuje, że na gruncie semantyki Ajdukiewicza użytkownik języka, jeśli chce zachować się poprawnie w swoich działaniach ję-

zykowych, to musi respektować zastane znaczenia używanych wyrażen, które tworzą właściwy dla danego języka system pojęciowy. Przy takich założeniach dotyczących semantyki języka prawnego Wróblewski, twierdząc, że znacznie normy jest zawsze, przynajmniej w pewnym stopniu, niezależne od interpretera, wskazuje na fakt, że znaczenie to jest w znacznej mierze przesądzone przez zobiektywizowane dyrektywy sensu języka, w którym sformułowany jest tekst prawny. Przy założeniu, że językiem tym jest język prawny jako rejestr języka potocznego, dyrektywalna koncepcja języka uzasadnia określony przez domniemanie języka potocznego nakaz stosowania dyrektyw sensu języka potocznego przy określaniu znaczenia normy w procesie wykładni prawa.

Ad A3. Język prawny jako rejestr języka potocznego jest językiem nieostrym i jako taki jest wariantem pośrednim pomiędzy językiem twardym i językiem miękkim (Opalek i Wróblewski, 1991, s. 158; Wróblewski, 1983b, s. 10–12). Z nieostrością języka mamy do czynienia wówczas, gdy w danym języku występują terminy o nieostrych granicach denotacji. Są to terminy, w przypadku których badanie ich zakresu (denotacji) przez analizę reguł semantycznych danego języka ujawnia tzw. pozytywny rdzeń znaczeniowy (klasa obiektów, które bez wątplenia należą do zakresu nazwy), „negatywny rdzeń znaczeniowy” (klasa obiektów, które bez wątplenia nie należą do zakresu nazwy) oraz tzw. cień semantyczny tworzony przez klasę obiektów, o których nie można prawdziwie orzec, że należą lub nie należą do zakresu nazwy (Opalek i Wróblewski, 1991, s. 158; Wróblewski, 1983b, s. 10–12). Charakterystyka języka prawnego jako języka nieostrego zakłada, że tylko w przypadku niektórych terminów występuje tak pojmowana nieostrość. Z jednej strony odrzuca się tezę, że wszystkie terminy języka prawnego obarczone są nieostrością, co jest cechą języka miękkiego (Wróblewski, 1965, s. 114). Z drugiej strony zakłada się, że dyrektywy interpretacyjne nie są zaliczane do kategorii dyrektyw sensu języka prawnego i nie mogą być postrzegane jako służące przekształceniu języka prawnego w język twardy, w którym żaden termin nie jest terminem nieostrym (Opalek i Wróblewski, 1991, s. 162; Wróblewski, 1983b, s. 17). Zwróćmy uwagę, że tak pojmowana nieostrość języka prawnego określa pole argumentacji uzasadniającej stosowanie dyrektyw procedury II stopnia nakazujących rozpoczęcie wykładni (*clara non sunt interpretanda*) oraz nakazujących jej zakończenie (*interpretatio cessat in claris*). W pierwszym przypadku argumentujemy, że wykładnię należy rozpocząć, ponieważ *lex clara non est*. Argumentacja polega na wykazaniu, że poddawany kwalifikacji prawnej element rzeczywistości należy do „strefy cienia semantycznego” objętej zakresem nieostrej nazwy lub wyrażenia językowego. Należy zatem wykazać, że mamy do czynienia z sytuacją, w której odwołując się do reguł semantycznych języka prawnego, nie możemy prawdziwie orzec, czy poddawany kwalifikacji prawnej element rzeczywistości należy, czy też nie należy do klasy językowej wyodrębnionej przez język prawny i uznanej za podstawę jego kwalifikacji prawnej. W drugim przypadku argumentujemy, że w efekcie przeprowadzonej wykładni stwierdziliśmy przynależność kwalifikowanego prawnie elementu rzeczywistości albo do „pozytywnego rdzenia znaczeniowego”, albo do „negatywnego

rdzenia znaczeniowego” interpretowanego terminu. Argumentujemy, że w następstwie zastosowania określonych dyrektyw interpretacyjnych *lex clara est*, a zatem wykładni należy zaprzestać, ponieważ osiągnęliśmy poziom jasności kwalifikacyjnej umożliwiający rozstrzygnięcie rozpatrywanego przypadku.

Ad B. W teorii wykładni Wróblewskiego prawo jest systemem norm ogólnych i abstrakcyjnych (Lang i in., 1986, s. 267). Założenie, że: „interpretowana reguła jest częścią systemu prawa”, jest podstawową presupozycją zaliczaną do kategorii tzw. presupozycji reguł (Wróblewski, 1986, s. 16). Określenie, że jest to „presupozycja reguł”, wskazuje, że założenie systemowości prawa ma podstawowe znaczenie dla postrzegania reguły prawnej w procesie wykładni prawa. Norma jako element systemu prawa jest normą obowiązującą. W omawianej teorii wykładni prawa pojęcie prawa obowiązującego obejmuje system norm określony przez pojęcie systemowej koncepcji obowiązywania normy (*Legal System Legally Established* [LSLE]) oraz konsekwencje formalne (*Legal System Formal Consequences* [LSFC]), a także konsekwencje interpretacyjne (*Legal System Interpretive Consequences* [LSIC]) norm ustanowionych przez prawodawcę (Wróblewski, 1990b, s. 16–17). System LSIC, czyli prawo zinterpretowane, jako prawo obowiązujące, jest efektem stosowania dyrektyw interpretacyjnych (Wróblewski, 1982, s. 227). Jak już wskazywałem, zdecydowana większość powszechnych dyrektyw interpretacyjnych nakierowanych jest na maksymalizację poziomu systemowości prawa. Stosowanie tych dyrektyw prowadzić ma do zwiększenia poziomu spójności semantycznej prawa (dyrektywy wykładni językowej), spójności formalnej prawa (dyrektywy wykładni systemowej) oraz spójności aksjologicznej prawa (dyrektywy wykładni funkcjonalnej). W konsekwencji system LSIC z założenia charakteryzuje wyższy poziom systemowości niż system LSLE czy też LSFC, o których można powiedzieć, że są tworem racjonalnego prawodawcy. Fakt ten wskazuje na postrzeganie wykładni prawa jako działania optymalizacyjnego, tzn. takiego, które prowadzić ma do maksymalizacji wartości przedmiotu interpretacji.

Kolejna presupozycja związana z założeniem systemowości prawa ma powstać następująca: „niektóre cechy systemu prawa są doniosłe dla ustalenia znaczenia interpretowanych reguł prawnych” (Wróblewski 1986, s. 17). W kontekście tej presupozycji zwróćmy uwagę na charakterystyczny dla omawianej teorii sposób pojmowania niesprzeczności i zupełności systemu prawa. W teorii Wróblewskiego rozróżniane są sprzeczności realne i sprzeczności pozorne (Lang i in., 1986, s. 401–402). Sprzeczności realne to sprzeczności polityczne związane z konfliktem dużych grup społecznych. Eliminacja tych sprzeczności na poziomie prawa wymaga interwencji prawodawcy, tzn. jest możliwa tylko w drodze zabiegów legislacyjnych. Z kolei sprzeczności pozorne są efektem błędów popełnionych na poziomie techniki legislacyjnej. O ile zatem sprzeczności realne są sprzecznościami prawa, o tyle sprzeczności pozorne są sprzecznościami wynikającymi z wadliwego sformułowania prawa. Wyeliminowanie tak pojmowanych sprzeczności pozornych jest możliwe (oraz konieczne) przez zabiegi interpretacyjne. Zwróćmy uwagę, że omawiana teoria wykładni jest teorią wykładni operatywnej, w której interpretator jest związany nakazem

rozstrzygnięcia. W związku z tym interpretator musi traktować napotkane sprzeczności jako sprzeczności pozorne i dążyć do ich rozstrzygnięcia przez interpretację tekstu prawnego. W omawianej teorii luka techniczna, która polega na niekompletności regulacji prawnej, jest jedyną luką, która może być wyróżniona w sposób opisowy (nieoceniający). Luka ta jest traktowana jako sprzeczność pozorna pomiędzy nakazem rozstrzygnięcia a brakiem konsekwencji pozytywnych określonych przez prawo i może być wyeliminowana w drodze zabiegów interpretacyjnych. Jest oczywiste, że taki sposób pojmowania sprzeczności i luk w systemie prawa stanowi argumentacyjne uzasadnienie działań interpretatora zmierzających do osiągnięcia stanu niesprzeczności i zupełności systemu prawa.

Kolejną presupozycję związaną z założeniem systemowości prawa odnajdujemy w ramach tzw. presupozycji faktu: „istnieją następujące przedmioty: [...] system prawa” (Wróblewski, 1986, s. 17). Powstaje zatem pytanie: jakiego rodzaju przedmiotem czy też faktem jest system prawa? Odpowiadając na to pytanie, zwróćmy uwagę na następującą definicję: „definiujemy prawo jako system norm ogólnych i abstrakcyjnych, związany genetycznie i funkcjonalnie z działalnością państwa, którego funkcję i treść określa układ sił klasowych oraz stopień rozwoju cywilizacji” (Lang i in., 1986, s. 267). Zgodnie z powyższą definicją należy przyjąć, że w omawianej teorii wykładni prawa pojęcie system prawa funkcjonuje jako kategoria ontologiczna określająca byt prawa, a nie kategoria epistemologiczna określająca sposób poznania prawa. Systemowość prawa jest zatem pojmowana w sposób realistyczny jako określająca sposób istnienia prawa, a nie w sposób instrumentalny jako narzędzie poznania prawa, które interpretator może zastosować lub nie. Prawo jest systemem jako przedmiot interpretacji, a nie staje się systemem w wyniku działań interpretatora. Nie jest więc tak, że interpretator wnosi systemowość do prawa, lecz tylko maksymalizuje poziom jego systemowości przez zabiegi interpretacyjne. Jak już wskazywałem, prawo zinterpretowane (LSIC) charakteryzuje się wyższym poziomem systemowości w porównaniu z systemem, który jest wynikiem działań prawodawcy (LSLE). W konsekwencji założenie systemowości prawa jest imperatywem, którego przyjęcie w procesie wykładni prawa jest niezależne od arbitralnej decyzji interpretatora, który w swoich działaniach musi uwzględniać systemowy sposób istnienia przedmiotu interpretacji. Takie pojmowanie systemowości prawa jest argumentem uzasadniającym konieczność stosowania dyrektyw interpretacyjnych, których celem jest maksymalizacja poziomu systemowości przedmiotu interpretacji.

V. WNIOSKI

W teorii wykładni prawa Jerzego Wróblewskiego, obraz interpretacji prawnej jest zdominowany przez założenie o jej racjonalności. Interpretacja jako proces działania jest racjonalna, ponieważ stanowi sekwencję działań interpretatora uporządkowaną relacją warunkowania, w której dokonanie

działania D1 jest warunkiem dokonania działania D2. Interpretacja jako wynik działania interpretatora jest racjonalna, ponieważ twierdzenie interpretacyjne jest uzasadnione przez wskazanie przesłanek jego prawomocności. Jak starałem się wykazać, dokonując powyższej analizy, Wróblewski poszukuje uniwersalnie ważnych przesłanek stanowiących konieczne warunki prawomocności formułowanych twierdzeń interpretacyjnych. Wskazane przesłanki racjonalności działania interpretatora mają charakter normatywny w postaci „powszechnych dyrektyw interpretacyjnych” oraz teoretyczny w postaci wiedzy o normie prawnej i systemie prawa, która dostarczać ma argumentów uzasadniających stosowanie tych dyrektyw. Dyrektywy te i uzasadniająca je wiedza są postrzegane jako uniwersalnie ważne i jako takie stanowią konieczne przesłanki prawomocności twierdzeń interpretacyjnych w dyskursie prawniczym toczonym w kulturze prawnej określonej przez pojęcie systemu prawa ustawowego. Na gruncie omawianej teorii wykładni prawa uniwersalnie ważne dyrektywy interpretacyjne presuponują uniwersalnie ważną wiedzę o prawie. Tak odczytana teoria ta jest próbą ukonstytuowania uniwersalnego logosu interpretacyjnego. Przy założeniu, że analizowana teoria wykładni prawa jest paradygmatycznym przykładem teorii analitycznej, dążenie do ujawnienia uniwersalnych przesłanek prawomocności twierdzeń interpretacyjnych, można uznać za charakterystyczne dla analitycznego ujęcia interpretacji prawniczej.

Author contributions / Indywidualny wkład autora (CRediT): Zbigniew Pulka – 100% (Conceptualization / Konceptualizacja; Investigation / Przeprowadzenie badań; Writing – original draft / Pisanie – pierwszy szkic; Writing – review & editing / Pisanie – recenzja i edycja).

Conflict of interest / Konflikt interesów: The author declares no conflict of interest. / Autor nie zgłosił konfliktu interesów.

Funding / Finansowanie: The author declares no institutional funding. / Autor oświadczył, że nie korzystał z finansowania instytucjonalnego.

The use of AI tools / Wykorzystanie narzędzi AI: The author declares no use of AI tools. / Autor oświadczył, że nie korzystał z narzędzi AI.

Data availability / Dostępność danych: Not applicable. / Nie dotyczy.

References / Bibliografia

- Ajdukiewicz, K. (1985). *Język i poznanie. Wybór pism z lat 1929–1939* (tom 1). Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Gizbert-Studnicki, T. (1986). *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Lang, W., Wróblewski, J., i Zawadzki, S. (1986). *Teoria państwa i prawa*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Morawski, L. (1988). *Argumentacje, racjonalność prawa i postępowanie dowodowe*. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Opalek, K., i Wróblewski, J. (1969). *Zagadnienia teorii prawa*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Opalek, K., i Wróblewski, J. (1991). *Prawo, metodologia, filozofia, teoria prawa*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Stambulski, M. (2020). *Wiadomość od cesarza. Pojęcie prawa w teorii analitycznej i postanalitycznej*. Scholar.
- Woleński, J. (1985a). *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Woleński, J. (1985b). Szkoła lwowsko-warszawska a polska teoria prawa. *Studia Prawnicze*, 3-4, 287–300. <https://doi.org/10.37232/sp.1985.3-4.20>
- Wróblewski, J. (1959). *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*. Wydawnictwo Prawnicze.
- Wróblewski, J. (1961a). Interpretatio secundum, praeter et contra legem. *Państwo i Prawo*, 16(4–5), 615–627.
- Wróblewski, J. (1961b). Właściwości, rola i zadania dyrektyw interpretacyjnych. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 23(4), 93–111. <http://hdl.handle.net/10593/19707>
- Wróblewski, J. (1965). Interpretatio extensiva. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 27(1), 111–132. <http://hdl.handle.net/10593/18246>
- Wróblewski, J. (1973). *Wartości a decyzja sądowa*. Ossolineum.
- Wróblewski, J. (1980). Weryfikacja i uzasadnienie w naukach prawnych. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 34, 7–25.
- Wróblewski, J. (1982). Operative models and legal systems. W: C. Ciampi (red.), *Artificial intelligence and legal information systems* (s. 215–238). North Holland Publishing Company.
- Wróblewski, J. (1983a). Towards foundations of legal reasoning. W: W. Krawietz i R. Alexy (red.), *Metatheorie juristischer Argumentation* (s. 233–252). Duncker & Humblot.
- Wróblewski, J. (1983b). Nieostrość systemu prawa. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 31, 7–24.
- Wróblewski, J. (1984a). Aksjologia, argumentacja i logika dowodu prawnego. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 32, 95–118.
- Wróblewski, J. (1984b). Paradigms of justifying legal decision. W: A. Peczenik (red.), *Theory of legal science* (s. 253–273). D. Riedel Publishing Company.
- Wróblewski, J. (1985). *Teoria racjonalnego tworzenia prawa*. Ossolineum.
- Wróblewski, J. (1986). Presupozycje rozumowania prawniczego. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 37, 7–21.
- Wróblewski, J. (1987). Justification through principles and justification through consequences. W: C. Faralli i E. Pattaro (red.), *Reason in law* (s. 129–161). Dott. A. Giuffrè Editore.
- Wróblewski, J. (1988a). Pragmatyczna jasność prawa. *Państwo i Prawo*, 43(4), 3–13.
- Wróblewski, J. (1988b). *Sądowe stosowanie prawa*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Wróblewski, J. (1989a). Problems related to the one right answer thesis. *Ratio Iuris*, 2(3), 240–253.
- Wróblewski, J. (1989b). *Zasady tworzenia prawa*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Wróblewski, J. (1990a). Principles, values and rules in legal decision making and the dimensions of legal rationality. *Ratio Iuris*, 3(1), 100–117.
- Wróblewski, J. (1990b). *Rozumienie prawa i jego wykładnia*. Ossolineum.
- Wróblewski, J. (1990c). Paradygmat dogmatyki prawa a prawoznawstwo. W: S. Wronkowska i M. Zieliński (red.), *Szkice z teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych* (s. 35–48). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Wróblewski, J. (1990d). Heurystyka, logika uzasadnienia i informatyka prawnicza. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 44, 7–28.

